

جمالزاده

نویسندهء داستان کوتاه

دانشجوی دورهء دکتری رشتهء زبان فارسی
فاطمه سعدی حسین

مقدمه

رمان نویسی در ایران رونق و رواج زیاد نیافت و نویسندگان ایرانی مدتی توانست در این رشتهء ادبی آثار بر ارزش بوجود آورند ، البته در قرن اخیر و بعثت انتشار کار و اعمال ماشین و تعدد مسایل زندگی برای خواندن داستا نهایی دراز و رمانهای بر حادثه فرصتی نکذاشته است .

نویسندگان در داستانهای کوتاه بیشتر به واقع گرایی اجتماع و تاریکی و مفاسد ان توجه نمودند ، و نیز این داستانها از ناحیهء اخلاقی و روانی دارای اهمیت بسیار است .

اولین کسی به این کار زد نویسنده جمالزاده .

این بزوهش در بارهء جمالزاده صحبت میکنند که شامل پنج مبحث ، یکم به عوامل انبعاث نهضت ادب معاصر در ایران ، مبحث دوم به هنرهای جدید ادبیات مشروطه ، مبحث سوم در بارهء داستان کوتاه ، مبحث چهارم به نویسندهء جمالزاده ، اما مبحث اخیر که بنجم است به آثار جمالزاده که مهمترین آنها یکی بود یکی نبود ، در بردارند .

مبحث یکم

عوامل انبعاث نهضت ادب معاصر در ایران

علل پیشرفت ادب فارسی معاصر

پس از انقلاب مشروطیت وضع ادبیات فارسی معاصر شاهد دگرگونی و تحول بود که این دگرگونی در نتیجه تأثیر مستقیم و غیر مستقیم انقلاب مشروطیت میباشد.

1- عامل غیر مستقیم

اوضاع سیاسی بطور مستقیم در امور اجتماعی و اقتصادی تأثیر بسزائی میگذارد یعنی يك نوع دگرگونی در زندگی افراد بوجود آورد. ازین رو این تغییر بناچار در کار ادبی منعکس میشود لذا انقلاب مشروطیت يك تحول عظیم در اوضاع سیاسی ایران محسوب میشود. و تأثیرات بیابنی مهمی در اوضاع اجتماعی و اقتصادی مردم ایران بوجود آورد و نیز در ادبیات آن زمان تأثیر گذاشته است.

2- عامل مستقیم

أ- نقش و تأثیر عباس میرزا

عباس میرزا شخصیت بود که علم و دانش را تشویق میکرد و از این رو هیئتهای علمی را به اروپا فرستاد؛ اولین هیئت که بوسیله او به اروپا اعزام کرد در سال 1226 هجری / 1811 میلادی بود یعنی وقتی که سفیر انگلستان مأموریت خویش را در تهران به پایان رساند 0 عباس میرزا در هنگام بازگشت از وی تقاضا نمود که دو نفر از جوانان ایران را با خود به انگلستان برده تا در آنجا مشغول تحصیل شوند. این کار نیز تحقق یافت و دو جوان ایرانی بنامهای محمد کاظم و حاج بابا افشار همراه سفیر اعزام انگلستان شدند و در آنجا به تحصیل مشغول گشتند.

از سوی دیگر در سال 1230 هجری / 1850 میلادی يك هیئت علمی دیگری را بمنظور فراگیری علوم نوین به اروپا فرستاد.¹

ب - کارهای میرزا تقی خان (امیر کبیر)

از کارهای مهم که میرزا تقی خان امیر کبیر در دوران صدارت خود در ایران بود ؛ وی با تأسیس مدرسه دار الفنون در تهران سعی در نشر و رواج دانش و علوم نوین اروپائی نمود در همه جای دنیا مدرسه ها نقطه آغاز تحول و دگرگونی مثبت بوده اند و در ایران نیز روشنی دلها و اندیشه ها از هنگامی آغاز شد که مدرسه نو پدید آمد ؛ مدرسه عالی (دار الفنون) را که امیر کبیر بی ریزی کرد اما بنای آن هنگامی آماده شد که امیر کبیر به فین کاشان تبعید کرده بودند و میرزا اقا خان نوری بر جای او صدارت داشت و سیزده روز پس از افتتاح آن مدرسه امیر را کشتند ؛ این مدرسه يك دانشگاه کوچک بود و در آن رشته های زبان و ادب فرانسه ؛ پزشکی ؛ علوم طبیعی ؛ ریاضیات ، موسیقی و فنون نظامی تدریس میشد.

ج - پیشرفت مدارس

دبستانها سال به سال بیشتر میگردد در سال 1279 هجری که چهار یا پنج سال از پیدایش دبستان میگذشت ، بیست و يك دبستان بر پا بود هیفده در پایتخت و چهار در تبریز ، بوشهر ، رشت و مشهد و اینها همه پدید آورده خود مردم بوده¹

¹ با تصرف از کتاب المقالة الصحفية في الأدب الفارسی - زکی الصراف - بغداد - 1978 - ص 130
¹ کسروی ، احمد ، تاریخ مشروطه ایران ، تهران ، 1330 ، ص 38

د- فزونی روزنامه ها

علت این فزونی روز نامه ها روی آوردن مردم بخواندن آنها است . روزنامه ها بیشتر دولتی بود بجز از آنها روزنامه (اختر) چاپ استانبول و روزنامه (حکمت) چاپ مصر و روزنامه (قانون) چاپ لندن بود .

ما پس از آنجا آن تکان و پیشرفت چند روزنامه دیگر پدید آمد که مهمترین آنها (حبل المتین) چاپ کلکتا و (تربیت) چاپ تهران و (ثریا) چاپ مصر و (عدالت) چاپ تبریز بود.

پس از مشروطیت روزنامه ها در آگاهی مردم نقش مهم ایفا کردند بطوریکه بعضی از آنها توانستند که اندیشه خود را ب مردم کوچه و بازار نیز برسانند و موارد انتقاد آمیز را بصورت طنز و موضوعات فکاهی در صفحات خود جای دهند از آنجا مجله (چرند و پرند) در روزنامه (صور اسرافیل) بود.²

ه- کتابخانه ها

نخستین کتابخانه ها ئیکه بسبب اروپائی در ایران تأسیس گردید کتابخانهء سلطنتی بود که بنا به اوامر ناصر الدینشاه بوسیلهء میرزا حسین سپهسالار تأسیس گشت ، این کتابخانه قدیمترین و نفیستترین کتابخانه را در خود جای داده بود اما بهیچ وجه در روی مردم باز نشد.

و- انجمن های ادبی

بعد از مشروطیت انجمنهای ادبی زیادی پدید آمدند ، اما انجمن ادبی یا فرهنگی که عنوان شایسته و فعالیت سودمند داشته باشد ، کمتر بوجود آمد . این انجمنها هر چند گاه به طور خصوصی و با قضای وقت در منازل اشخاص تشکیل میافت

² صور اسرافیل ، روزنامه در عهد مشروطیت بود، سرپرست آن میرزا قاسم خان تبریزی بود 0

و غالباً دکان کسب و کار و تجارت با وسیله اجرائی مقاصد سیاسی و شخصی و تحصیل مقام بود.²

ز- چاپخانه ها

فن چاپ و چاپخانه از آغاز قرن هیفدهم در ایران راه راست پیش از همه از ایران کشیشان کرملی در سال 1016 هـ ق (1607 م) ماشینهای چاپ را به اصفهان آوردند، در سال 1641 م ارمنیان نیز به نوبه خود ، چاپخانه ای در جلفای اصفهان تأسیس کردند ، مسلم است این کار ظاهراً منحصر بغیر از مسلمان بود ، شاهزاده روشنفرعباس میرزا در سال 1227 هـ ق ، 1811 م نخستین دستگاه چاپ فارسی را با حروف سری در شهر تبریز کرد .

در سال 1233 هـ ق زین العابدین تبریزی چاپ شد ، مصنف کتاب ابو القاسم قائم مقام بود .

ان کتاب شامل داستانهای جنگ که در سال 1227 هـ ق میان روس و ایران صورت گرفت شك نیست که ناصر الدین شاه و محمد علی میرزا ولیعهد به این کار ملت را ترغیب و تشویق کردند که این اقدام به پیدایش و گسترش افق ادبیات مخصوصاً داستان کوتاه و رمان منجر شده است .

² زرین کوب ، عبد الحسین ، نقد ادبی ، ج 2 ، تهران ، 1354 ، ص 641

مبحث دوم

هنرهای جدید ادبیات مشروطه

تأثیر نهضت مشروطیت در ادبیات فارسی اغراض و گرایشهای نوین را در ادبیات فارسی بوجود آورد که کلا باعث پیدایش یک نوع دگرگونی و انقلاب در امور ادبی بویژه شعر فارسی گشت که میتوان این تغییر را در ذیل خلاصه نمود.

شعر مطبوعاتی

پیداست که شعر ونثر مطبوعاتی با چنین وضع به تنهایی نمی توانست نیازمندیهای مبلغین آزادی را در بیان احساسات سیاسی واجتماعی بر آورد و مبارزات انقلاب ناچار بودند که برای تبلیغ اندیشههای نوین از شعر نه تنها همیشه در ایران بر نثر غلبه داشته ، بلکه مهمترین وسیلهء بیان عواطف واحساسات بوده یاری جویند ودر واقع قسمتی از وظایف مطبوعات را به عهدهء شعر واگذارند .

اقای استعلامی میگوید که نامه های فکاهی وانتقادی روی بسزا داشت (اکنون که سخن از روزنامه در ایران است بد نیست که به نامهای فکاهی وانتقادی اشاره کنم وبیاد آورم که همواره این گروه در دل وجان مردم ارچمندی خاص ونفوذ عمیقی داشته وگاه بیدارکننده تر از نامه های جدی بوده اند .¹

2- طنز نویسی

از شیوه های جدیدی که در ادبیات فارسی ظاهر شد طنز نویسی را میتوان نام برد که این شیوه معمولا سعی در انعکاس فساد وتجاوزات عهد سابق ونیز ارائه راه حلها برای بهبود وضع جامعه را نمود . باید گفت که طنز نویسی بالاترین درجهء نقد ادبی است، طنز نویسی بشرط اینکه حوادث وچهره ها را دگرگونی نکند .²

¹ استعلامی ، محمد، بررسی ادبیات امروز ، تهران ، 1351 ، ص 45
² ارین پور ، یحیی ، از صبا تا نیما ، ج2، تهران ، 1351، ص 37

3 - شعر سیاسی

شعر سیاسی شعرپست که به امور سیاسی و حزبی و ملی میپردازد از آن جمله پرداختن به استقلال و حاکمیت ملی و مبارزه با استعمار و تأکید به امور آزادی و شعله بر ساختن احساسات ملی گرایان است و از مشهورترین این شیوه ادبی شعری چون فرخی یزدی، عشقی و ملک الشعراء بهار بود.

4 - شعر اجتماعی

شعر اجتماعی شعرپست که با مشکلات جامعه و مشاغل اقتصادی مانند عدالت و مساوات اجتماعی و نیز حاکمیت قانون و نهضت آزادی زنان و جهل و فقر و بیماری و بر خورد با آگاه و رسوم و انتقاد آن و مبارزه با فساد میپردازد و از شعری این شیوه میتوان ایرج میرزا عشقی، پروین اعتصامی را نام برد.

5 - شعر تصنیف

اصطلاح تصنیف از قرن دهم هجری شایع و شاید از قرن هشتم و نهم پدید آمدند جانشین اصطلاح (غزل) عهد اول بعد از اسلام و در اصطلاح شعرا و آهنگسازان قدیم عبارت بوده است از نوعی شعر لحنی که دارای وزن عروضی و ایقاعی هر دو باشد و بر حسب ظاهر با سایر اشعار معمولی تفاوتی نداشته اما از جهت انتخاب وزن و ترکیب و الفاظ دارای این صفت و خاصیت باشد، با الحان و مقامات موسیقی و تغمات زیر و آواز صفت و دمساز گردد.

6 - رمان نویسی

رمان نویسی شیوه از شیوه های داستان نویسی است که در غرب ظاهر گشت و تا زمانی طولانی چنین سبکی در ایران و دیگر کشورهای مشرق زمین نا آشنا بود و نخستین بار که این شیوه ادبی به ایران داخل شد به زبانهای اصلی یعنی فرانسوی و انگلیسی و روسی و آلمانی بود 0 این رمان به دو قسم تقسیم کرده اند :

أ- رمانه های تأریخی

که آشنایی ایرانیان با ادب و فرهنگی اروپائی اندیشه نوشتن نخستین رمانها را در مغزها پدید آورد و نخستین کسانی که رمان اروپائی در زبان فارسی پدید آوردند به نوشتن رمانهای تأریخی پرداختند 0 رمانهای تأریخی ظاهراً غرضی نویسنده گان این قبیل رمانها دادن اطلاعات تأریخی در ضمن داستانهای زیبا و جالب ادبی بود و این نوع کمی بود برای اینکه اینها متعلق به وقایع تأریخی باستانی بیش از اسلام است¹⁰

ب- رمانهای اجتماعی

نوع دیگر رمانهای نوین فارسی رمان اجتماعی که گوشه های از زندگانی معاصر را با معایب و مفاسد آن نمایش داد مطالعه رمانهای اروپائی میل به تقلید از آنها در نویسنده گان ایران پدید آورد و مقاصد ملی این دسته از رمانها هم مانند فکاهیات و طنزهای سیاسی به خدمت بیان دردها و گرفتاریهای جامعه گماشت و در حقیقت رمان اجتماعی برای بورژوازی جوان ایران وسیله دیگری در راه مبارزه با اشراف و زندگانی اشراف و مصائب ملی گردد و از ادب این نوع کاظمی و حاج میرزا یحیی دولت آبادی بود.²

7 - هنر نمایش و نمایشنامه نویسی در ایران

هنر نمایش در جهان امروز همه این پدیدهها را دارد اما چنانکه در گفتار داستان نویسی اشاره شد ، هنرنمایشگر دردها و بی سامانی های درونی شده پس از سالهای انقلاب مشروطه نمایشهای در تهران و شهرهای دیگر بر صحنه آمد که بسیاری از آنها ترجمه و تقلید از نمایشنامه های نویسنده گانی چون مولیر، و به هر حال متأ

¹ استعلامی ، محمد ، بررسی ادبیات امروز ، ص 109
² ارین پور ، یحیی ، از صبا تا نیمان ج 2 ، ص 258

ثر از ادبیات فرانسه بود 0 واز چهره های درخشان هنر نمایش ایرانی رضا کمال حسن مقدم ودکتر مهدی نامدار .

مبحث سوم

داستان کوتاه

داستان کوتاه به شکل والگوی امروزی در قرن نوزدهم در اروپا ظهور کرد ، اولین بار ، اوگار الن بر سال 1842 اصول انتقادی وفنی خاصی را ارائه داد که تفاوت میان مشكلها ی کوتاه ویلند داستان نویسی را مشخص میکرد 0 در ایران پس از نهضت مشروطیت تحت تأثیر ترجمه رمانها وداستانهای کوتاه خارجی ، نوشتن داستان به شیوه غربی رواج یافت 0

داستان کوتاه یعنی چه ؟

در فرهنگهای ادبی ودائرة المعارف چنین آمده است ((داستان کوتاه داستانی است که کوتاه باشد)) و ((داستان کوتاه را داستانی می داند که بتوان آنرا در ظرف نیم ساعت خواند)) و ((داستان کوتاه برشی از زندگی)) و ((داستان کوتاه ، روایت بالنسبه کوتاه خلاصه ای است که نوعا سرو کارش با گروهی محدود از شخصیتها ست که در عمل منفردی شرکت دارند وغالبا با مدد گرفتن ازوحدت تأثیر بیشتر بر افرینش حالات تمرکز می یابد تا باز گویی داستان))¹.

رمان و رمان نویسی

مکتب رمان در آغاز سده نوزدهم در اروپا بوجود آمده هواداران این مکتب علاقه خودشان با ادبیات کلاسیک قطع نمودند واز اصول وقوانین آن ادب خارج گشتند ،

¹ دکتر موسی سلمان ، عمران ، روندهای ادبیات فارسی در آثار صادق هدایت ، دهلی نو ، 1994 ، ص19

وبه سمت يك نوع از ادبیات با ویژگیهای نوین روی آوردند و به روندهای جدید آن دست زدند ، و به جزئیات و صفات محلی که شامل محیط نویسنده ، هنر یشه ، روشنفکر وزحمتکش است ، خیلی توجه واهتمام نمودند ، و آزادی کامل را به احساسات وخیال شخصی در تعبیر ونوشتن اطلاعات داده اند، علاوه بر ان به زبان ولهجه های عامیانه خیلی نزدیکتر گشتند 0

قصه به اصطلاح ، افسانه وحکایت وسرگذشت بود ، اما بعد از مشروطیت بعنوان داستان کوتاه نوول ورمان به ایران آمده است واز مجموع آنها به عنوان ادبیات داستانی یاد شد 0¹

داستان کوتاه ورمان

داستان کوتاه چه فرقی با رمان دارد ؟ گفته میشود ((رمان قطورتر ومفصل تر از داستان کوتاه است)) اگر چنین تعریفی درست باشد با خلاصه کردن يك رمان ، داستان کوتاه به دست میاید یا بر عکس با گسترش داستان کوتاهی می توانست رمانی بوجود میآورد.

در داستان کوتاه شخصیتی (کاراکتر) با شخصیتهای داستان با تمامیت زندگی مثل اغلب رمانتها ی کلاسیک است .

در رمان شخصیتهای ، جوانی را شروع میکنند وبه تدریج پیر میشود ، آنها از رویداد وصحنه ای به رویداد وصحنه ء دیگر از جای دیگر می روند . در قصه ء کوتاه شخصیت ودر رمان جریان کلی اساس اثر را تشکیل میدهد . داستان کوتاه میتوان گفت : پیوست یا متعلق به يك نفر یا چند نفر یا موضوعی مجرد وكوتاه وابسته است . از این رو دارای عملیات طولانی ودسته های متعدد مانند رمان نیست ، مان در زمان ومكان واجتماعات مختلف جریان می یابد ، که در طی آن مجموعهء همیشه ای از شخصیتها ، موضوعات وحوادث يك شبکهء سراسری در هم یافته با هویتی تازه به وجود آوردند ، ماجرای کلی که حدیث تك تك عنصر متشکل آن مهمتر است 0

¹ میر صادقی ، جمال ، قصه ، داستان کوتاه ، رمان ، تهران ، 1358 ن ص 160

داستان کوتاه يك کره دارد یا ندارد یعنی برش از زندگی است ، رمان میتوان وباید چندین کره داشته باشد 0¹

مشخصات داستان کوتاه

داستان کوتاه رامی توان به یاری مشخصات زیر از دیر اثار داستانی بازشناخت

- 1- طرح منظم مشخص دارد
- 2- يك شخصیت اصلی دارد

- 3- این شخصیت در يك واقعه اصلی ارائه می شود و به صورت کلی که همه اجزای میپیوند تقابل دارند شکل می بندد .
- 4- تأثیر واحدی را الق می کند .
- 5- کوتاه است .

شك نیست که روان نویسی در ایران رونق و رواج زیاد نیافت نویسنده کان ایرانی مدتی نتوانستند این رشته ادبی اثار پر ارزش بوجود آورند ، گفته شد، قلمزنان حوصله بوجود آوردن رمانهای بزرگ نداشتند ، البته در قرن اخیر و بعلت انتشار کار و اعمال ماشین و تعدد مسایل زندگی برای خواندن داستانهای دراز و رمانهای بر حادته فرصتی نگذاشت است اندك اندك داستانهای کوتاه یا ناول جای رمانهای بزرگ را گرفته در این داستانها ، تخیل صحنه سازی کمتر است و نویسنده ، خواننده رادر يك صحنه شاهد ماجرای قهرمان وی میکند و ما جرای او نیز گر چه ساخته تخیل باشد ، همانند واقعاتی که در زندگی روزانه پیش می آید .

¹ سپانلو، نویسندگان پیشرو ایران ، چاپخانه کارون ، 1344 ، ص22

مبحث چهارم

جمالزاده

نویسندگان در داستانهای کوتاه بیشتر به واقع گرایی اجتماع و تاریکی و مفسد آن توجه نمودند با ز هم میتوان گفت داستانهای کوتاه از ناحیه اخلاقی و روانی دارای اهمیت بسیار زیاد است .

نخستین کسی از فارسی زبان که دست به این کار زد و چند نمونه ای خوب پدید آورد ، جمالزاده بود.

زندگی نامه جمالزاده

نامش سید محمد علی جما لزاده فرزند سید جمال الدین واعظ همدانی معروف به اصفهانی ، از سادات جبل عامل لبنان از ناطقین و آزادیخواهان بنام نهضت مشروطیت است .

وی در سال 1309 هق در اصفهان متولد شد مقدمات را در تهران آموخت و در اوایل سال 1326 هق به بیروت رفت و در يك دبستان غیر مذهبی نام نویسی کرد و دوره متوسطه را نزد کشیشان لازاریست در جبل لبنان مدرسه آنطور را به پایان برد .¹ جمالزاده یکی از نویسندگان داستانهای که دردها ورنجها ی مردم محروم از قبیل کارگران دهقانان ، رنجبران وزحمتکشان و دیگران انتخاب نمودند ، بود و به مفسد و معایب اجتماع نشان داد .

سبک جمالزاده

یکی از نشانه های ویژه ء جمالزاده در میان داستان نویسان ایران آگاهی فراوان او از ادبیات گذشته و معارف اسلامی است و این آگاهی در پروراندن مضامین طنز آمیز پهاو یاری میکند و شیرینی سخنش را می افزاید ، در نوشته های او نثری آشنا و

¹ براهنی ، رضا ، قصه نویسی ، تهران ، 1362 ، ص 27

لنشین می بینیم که با اصطلاحات مذهبی و اشاره به اعتقادات و روایات اسلامی درآمیخته و گاه این آمیزش چنان است که خواننده برای دریافت معنی نیازمند آشنایی به حدیث ها و آیه های قرآن میشود و اگر مایهء کافی از زبان عرب و معلومات اسلامی نداشته باشد به دشواری می خورد .

جمازاده نه تنها مبدعانه راه را برای نثر نوین هموار کرد بلکه قصه نویسی کوتاه جدید فارسی را نیز متداول ساخت جمالزاده بقدری از اصطلاحات عامیانه در اثرش استفاده کرده که حتی در اواخر آنها فرهنگ نامه ای از آنها ضمیمه اثرش کرده است در اینجا زبان مردم به حد نهایت بکار گرفته شده است .¹

سبک نگارش به قدری ساده و سلیس و طبیعی است که این گونه کلمات و لغات معروف اینکه خواننده احساس کند که تعمد در استعمال آنها بکار رفته ولی آنکه بتواند در انسجام مطلب اخلاص کنند و تقریباً اثر نا مطبوعی در ذهن و فکر خواننده باقی نمی گذارد 0 باز هم در نوشته های جمالزاده انشا فوق العاده تکامل یافته و از اغلاط لفظی و معنوی و لغات و عبارات ترکی مآب خاص نویسندگان اندریبجانی و بویزه کسا نیکه مدتی در قفقاز و ترکیه زیسته اند ، به کلی عاری است .²

نثر جمالزاده

ویژگی نثر جمالزاده عبارت از بافت زبان که بافت ساده ای است ، مخصوصاً در ((فارسی شکر است)) بافت زبان سلیس و ابتدائی است ، و زبان او در داستانها به زبان کوچه و بازار و محاوره نزدیک شده است ، او از کلمات و واژه ها و ضرب المثلهای عامیانه که در رویه دارد بکار برد ولی بیشتر به زبان متداول - پایتخت تهران - توجه دارد معنی آنست اغلب واژه ها که بکار برده ، یک معنی و مفهوم دارد .²

¹ استعلامی ، محمد ، بررسی ادبیات امروز ، ص 104
² میر ، صادقی ، قصه ، داستان ، رمان ، ص 266

² میر ، صادقی ، قصه ، داستان ، رمان ، ص 267

اغلب قصه های جمالزاده شامل نثر طنز آمیز است ، نویسنده مزبور که بعنوان مؤرخ و جامعه شناسی بتریبیت یافته بود به مسایل اجتماع و مفاسد آن نشان داده و در روش نویسندگی سبک و طرز بیان او کاملاً نوین است .

بهر حال نوشته های جمالزاده از تألیفات اسلامی خود کمتر نبشدار نیست ، جز آنکه نیش قلم او از نوع دیگری است ، بدین معنی که وی با مهارت خاص توانسته است تلخی ، عیبجوئی را در زیر پرده ای از طنز ملایم مستور دارد.

مبحث پنجم

یکی بود یکی نبود

اولین کتابی که با دست جمالزاده بتحریر در آورده است 0 کتاب یکی بود یکی نبود است ، بی شک و بی نظیر پیشین ، جمالزاده راه تازه ای را در شیوه نگارش بوجود آورد و نثر مخصوص در روش نویسندگی و زبان سلیس و ملیح در نگارشات داستانهای بکار برد .

یکی بود یکی نبود از مشهورترین آثار جمالزاده است که یکی از رویدادهای ادبی سال 1920 که در گسترش نثر نوین فارسی اهمیت داشت ، چاپ کتابی کم حجمی از قصه های کوتاه تحت عنوان یکی بود یکی نبود است ، این کتاب در سال (1921-1922) منتشر شد و ناشر آن نشریه به اسم (کاوه) در برلین بود¹

این کتاب شامل شش حکایت یا داستان کوتاه است آنها همچنین اند :-

فارسی شکر است ، رجل سیاسی ، دوستی خاله خرسه ، درد دل ملا قربانعلی ، دیگ بیله چقدر ، ویلان الدوله ، نویسنده در این داستانها توانسته است چهره های مختلف اجتماع ایران را سپاهی ستمگر ، ملای شیاد فرنگ رفته بی هنر ، دیوانی

¹ اژند ، یعقوب ، ادبیات نوین ایران ، تهران ، 1363 ، ص 60

دزد و غل ، مردم کوی ویر زن که خود از نزدیک آنها را می شناسد و با عقاید و مقاصد ورنجها و شادیهها آنان آشنا ست .

اما غرضی عمده و اصلی از ان این بود که کلمات و لغات متداول میان مردم عامه را در جایی محفوظ و محل استعمال آنها روشن گرداند ، و چون کتاب رمان و قصه را بهتر بی گنجها برای زبان و حتی بهتر از کتب فرهنگ و لغت نامه می دانسته به نوشتن این داستانها زده است در فارسی شکر است ، آشفتگی و نابسامانی زبان فارسی کنونی با لحن کنایه آمیزی به باد انتقاد گرفته شده است ، نویسنده گوید ((در این داستان می خواستم به هموطنان بگویم که اختلاف تربیت و محیط دارد زبان فارسی را که زبان بسیار زیبا و شیرین است ، فاسد میسازد و استعمال کلمات و تعبیرات زیاد عربی و فرنگی ممکن است کم کم زبان جایی بکشاند که افراد و طبقات مردم ایران کم کم زبان يك دیگر را نفهمند))¹.

این مجموعه که عنوان خود را از فاتحه کلام قصه سرایان ایرانی گرفته و اولین کتابی بود که بر خلاف عادت به زبان محاوره و معمولی نوشته شده بود ، ولوله و غوغائی در ایران برپا کرد ، که نویسنده را به بیذوقی و بیسلیقگی متهم کردند ، که فن نویسندگی را تا حد قبول و پسند عامه تنزل داده و نیز به جامعه و آداب و عادات ایرانی اها نت کرده است .

وقتیکه این قصه به ایران رسید در ابتدا با سردی مواجهه گردید بعدا مردم به تظاهرات پرداختند و نویسنده را مورد حمله انتقاد گرفتند ، البته این کتاب را به آتش کشیده شد ولی میتوان گفت این اولین دلیل بود .

¹ ارین بور ، یحیی ، از صبا تا نیما ، ج 2 ، ص 282

در (رجل سیاسی) راه وصول افراد عادی به مقامات سیاسی و نیز رسم دخل و ارتشا ، که در میان رجال ایران رواج دارد ، در هاله ای از شوخی خفیف و ملایم به خوبی تصویر شده است .¹

علاوه بر آن یکی از نوولهای به نام (دار المجانین) و دیگر بنام (صحراء محشر) موضوع نوول آمیز تقاضهای آزادی مطلق انسانها است . و نیز (عمو حسینعلی) (راه آب نامه) (قلنش دیوان) شیرین و خواندنی است .

در (دوستی خاله خرسه) پایا ن غم انگیزی دارد نو یسنده جوان و پرشور که خاک بی صاحب و طنش در اشغال سپاه بیگانه وز بان حالش ((دنیا ، دنیا ، چه ر نگها ، چه نیرنگها سرز مین کیکا وس لگد کوب قزاق روس ، افسوس ، افسوس ، هزار افسوس)) ؟ بوده ، گویی انتقام ستمگرهای دستگاه جا بر تزارها را با تصویر نا جوانمردی يك قزاق روسی میگیرد .

قهرمان ((درد دل قربانعلی)) شیخ بیسواد است که در خانه يك حاجی بزاز برای شفای دختر مریضش روضه سید الشهداء می خوانده به حکم تصادف دختر حاجی را با کیسوان باز دیده و دیوانگیها میکند و پس از مرگ دختر هنگامی در مسجد بر سر جنازه او قرآن میخوانده بی اختیار لب بر لب پڑ مرده دختر چسبانده و در همان حال بدست گرمه ها گرفتار میشود و چوب خورده و ریش تراشیده به زندانی می افتد .

جمالزاده ((سروته يك کرباس)) و ((تلخ و شیرین)) و ((کهنه تو)) و (0 غیر از خدا هیچ کسی نبود)) از نوشتههای تازه اوست که در این سالها انتشار یافته است .

نتیجه گیری

¹ ارین بور ، یحیی ، از صبا تا نیما ، ص 282

- 1- جمالزاده یکی از نویسندگان داستانهای کوتاه بشمار میرود 0
- 2- جمالزاده راه تازه ای در شیوه ای نگارش بوجود آوردند ، مخصوص در روش نویسندگی و زبان سلیس درنگارشات داستان ها بکار برد .
- 3- افکار وی از واقع ناجور ایران است ومضامین پرورش وطنز آمیز به ثروت ادبی گذاشته افزود ودلتشین آن آشکار است .
- 4- اولین کتاب که با دست جمالزاده بتحریر در آورده کتاب یکی بود یکی نبود است .
- 5- نوشتههای وی بر حال ، دردها ، رنجها ی مردم از کارگران وزحمتکشان منطبق است وبه معایب ومفاسد جامعه نشان میداد
- 6- او شامل طنز آمیزی که کاملاً نوین است .
- 7- آگاهی وی از ادبیات گذشته ومعارف اسلامی است .
- 8- انقلاب مشروطیت نه تنها تحول در زندگی سیاسی ایجاد کرده بود بلکه تغییرات وتحولات در افکار واندیشه های ایرانی ونیز نهضت ادبی وفکری ومرحلهء جدیدی در تاریخ ادبیات معاصر ایران پیدا شد وپیدایش انواع شیوه های ادبی تازه است .